

До Спеціалізованої вченої ради ДФ 2023-35
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61204, м. Харків, вул. Пушкінська, 77

Рецензія

на дисертацію Турченка Ігоря Вікторовича «Договір підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги за цивільним законодавством України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузь знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

1. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Актуальність цієї роботи, на нашу думку не викликає жодних сумнівів, адже сам по собі, за своєю специфікою договір підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги, був є і буде актуальним, необхідним та пріоритетним напрямком правового регулювання розвитку економіки. Перспективність вдосконалення законодавства, що регулює зазначені відносини, зумовлена, в першу чергу обставинами, які ми з вами, на жаль, бачимо кожен день, мова йде про збройну агресію.

Станом на сьогодні, чимала кількість доріг потребують капітального ремонту, адже є повністю знищеними, ще більша кількість потребує реконструкції або поточного ремонту, адже всі ми розуміємо, що автомобільні дороги впливають на ключові критерії – можливість і швидкість доставки певного суб'єкту або об'єкту до визначеної місцевості. Не виключенням є і євроінтеграційні процеси, адже в рамках вступу до ЄС ми маємо адаптувати під європейські стандарти не тільки якість дорожнього полотна і будівельні норми, а ще й нормативне закріплення та порядок регулювання підрядних правовідносин.

Запропонована дисертація відповідає важливим проблемам та викликам сучасності, присвячена важливій темі, оскільки в ній досліджуються нагальні проблеми, які в умовах глобалізації та переходу до ринкової економіки, а особливо потенційної перспективи вступу до ЄС, отримують чималого розвитку, значення якого в майбутньому буде тільки зростати.

Представлена робота є актуальним дослідженням як з теоретичної, так і з практичної точки зору, увага в ній направлена на правову природу та елементну специфіку договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги, розглянуто основні проблеми і специфіку правового регулювання відносин у вказаній сфері, визначено місце договору у системі цивільно-правових договорів, проведено правовий аналіз порядку укладення договору, статусних особливостей його суб'єктного складу та комплексу належних їм суб'єктивних цивільних прав та обов'язків, істотних та інших умов договору, підстав припинення та правових наслідків порушення сторонами умов розглянутого договірної зобов'язання.

Дійсно, сучасній приватноправовій доктрині бракує комплексного дослідження договору будівельного підряду саме з огляду на критерій будівництва автомобільної дороги, зокрема, в умовах рекодифікації цивільного законодавства України, вступу до ЄС та необхідної трансформації правового регулювання із врахуванням потреби повоєнної відбудови України.

Разом із тим, варто відзначити, що в доктрині цивільного права немає єдиної позиції щодо правової природи договорів будівельного підряду, зокрема, договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги. Більшість цивілістів зупиняються на тому, що договір будівельного підряду не характеризується правовою природою змішаного правочину, натомість дисертантом з'ясовано, що договір підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги, враховуючи нормативно закріплене наділення підрядника додатковими повноваженнями на закупівлю необхідних матеріалів, обладнання та устаткування для виконання дорожніх робіт та надання ним супутніх послуг замовнику, підлягає розгляду

саме як змішаний договір, що додатково містить елементи договору купівлі-продажу та договору на надання послуг відповідно. Вказане свідчать про актуальність та важливість обраної теми дослідження.

Саме тому, без сумніву можна стверджувати, що тема дисертації «Договір підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги за цивільним законодавством України» є на часі, а дослідження дисертанта слугує важливим внеском до наукового доробку з проблематики підрядних правовідносин.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій.

Дисертант провів всебічний і глибокий аналіз наукових та практичних підходів щодо особливостей і правової природи підрядних правовідносин. Він дослідив правову природу, ознаки договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги, на основі яких сформулював його дефініцію. Також дисертант здійснив поділ досліджуваного договору на види, з огляду на вивчення специфіки підрядних договорів. Важливим аспектом є дослідження факторів та аспектів, що впливають на істотні умови, порядку укладення та змісту договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги та запропоновані підходи до подолання проблем у цій сфері.

Обрана автором мета дисертації, яка полягає у визначення правової природи договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги за цивільним законодавством України, виявлення проблем і особливостей правового регулювання у цій сфері, а також формування теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення механізму правового регулювання відносин із виконання робіт у сфері будівництва автомобільних доріг, відповідає сучасним вимогам науки та практики. Поставлені відповідно до мети завдання дисертаційного дослідження виконані автором у повному обсязі.

Перший розділ роботи присвячено теоретичному аналізу договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги,

автором досліджено правову природу, правову характеристику, місце у системі підрядних договорів та джерела правового регулювання підрядних договірних відносин у сфері будівництва. Завданням дисертанта в рамках другого розділу роботи було дослідження особливостей укладення договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги, дослідження його предмета, істотних умов та суб'єктного складу. В свою чергу, в рамках третього розділу свого дослідження, автор провів науковий пошук з питань припинення, відповідальності та захисту прав та інтересів сторін договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги.

Позитивним моментом також є робота автора зі значним обсягом досліджених джерел, що увібрала в себе праці вітчизняних та зарубіжних вчених, національне та міжнародне законодавство, погляди юристів-практиків, а також значний обсяг судової практики.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Надані автором результати наукового дослідження слід охарактеризувати такими, що наповнені високим рівнем наукової новизни та є достовірними. Переважна більшість запропонованих положень мають або абсолютно новий характер, або досліджені з іншого боку і саме тому є унікальними. До них, наприклад, можна віднести, зокрема, висновки автора та положення новизни. Звернемо увагу на деякі положення роботи, які заслуговують на позитивну оцінку:

1) Варто відмітити положення новизни, що «дістали подальший розвиток». Так, відповідно пункту 9, автором проведено визначення сфери термінологічного використання та різниці між такими характеристиками порядку виконання робіт підрядником за договором підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги як «своїми силами» та «самостійно». Так, «своїми силами», виходячи із буквального тлумачення цього закріпленого на нормативному рівні лексично-термінологічного

словосполучення, означає використання підрядником за досліджуваним договором власних сил і можливостей або наявних власних трудових, організаційних чи матеріальних ресурсів без залучення сторонніх осіб у жоден із технологічних процесів дорожнього будівництва. В свою чергу, термін «самостійно» визначає більш широкі можливості підрядника за досліджуваним договором і означає закріплену нормативно його свободу на досліджуваних договірних засадах вільно і на власний розсуд (тобто самостійно) розподіляти ресурсні потоки для забезпечення дорожнього будівництва, виконуючи дорожні роботи на власний розсуд із можливістю залучення інших осіб (субпідрядників), однак за погодженням із замовником і з персональною відповідальністю за невиконання чи неналежне виконання ними прийнятих на себе зобов'язань.

Такий підхід автора є безумовно слухним та цікавим. Дійсно, з одного боку, застосування цих термінологічних понять не є суттєвою проблемою, адже, на перший погляд між «своїми силами» та «самостійно» майже немає різниці. Однак, ця різниця розкривається саме специфікою договірної конструкції. Загальновідомо, що підрядна категорія договорів відома тим, що застосовує механізм залучення субпідрядників, і наявність у цього субпідрядника власної можливості виконання робіт і можливості залучення ресурсів дійсно має суттєву різницю.

2) Цікавою і такою, з якою варто погодитися, є теза автора, про те, що захист суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів фактично починається вже на етапі узгодження сторонами умов та укладання досліджуваного договору. Дисертант звертає увагу, що договір підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги, у якому чітко визначені суб'єктивні цивільні права та обов'язки обох сторін, який включає всі найдрібніші деталі щодо характеру та обсягу дорожньо-будівельних робіт, кінцевих термінів їх виконання, вартості виконаних робіт, умов їх оплати, а також деталізований механізм цивільно-правової відповідальності за невиконання та неналежне виконання відповідних обов'язків за договором є

першочерговим правовим засобом фіксації волевиявлення сторін, до змісту якого будуть звертатися сторони у ході захисту своїх порушених прав.

В умовах сьогодення, коли через активні бойові дії доволі складно передбачити сценарій виконання навіть дрібного побутового правочину, питання захисту прав сторін у складних договірних правовідношеннях, яким вочевидь є договір підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги має надважливий характер. Дійсно, фіксування у договорі всіх, навіть максимально дрібних умов, створює можливість для максимально ефективного захисту прав сторони у випадку їх порушення.

3) Варто погодитися з позицією автора, що своїми діями сторони можуть завдати і шкоди діловій репутації один одного. Він наводить приклад: коли йде мова про якість дорожнього покриття, то виконання неякісних будівельно-ремонтних робіт підрядником і спричинення цим шкоди третім особам через неможливість експлуатації автомобільної дороги чи призведення до дорожньо-транспортної пригоди чи травмування третіх осіб. Таким чином, підрядник може завдати шкоди такому особистому немайновому благу замовника як ділова репутація, адже останній зазвичай є балансоутримувачем і відповідальним за належний експлуатаційний стан автомобільної дороги. Те саме може стосуватися і підрядника, коли замовник своїми діями завдає шкоди діловій репутації підрядника, адже здійснює оплату несвоєчасно і підрядник не може взяти інше замовлення або не може розрахуватися із постачальниками матеріалів чи із субпідрядником.

Такі дії або бездіяльність дійсно мають відображення на особистих немайнових правах юридичної особи, не зважаючи на те, чи є вона замовником, чи підрядником в такій договірній конструкції. Складність цього аспекту полягає у тому, що шкода діловій репутації може не бути пов'язана з винною поведінкою сторони, наприклад, коли мова йде про поставку неякісної партії продукції, матеріалів або устаткування, яка була використана під час виконання підрядних робіт.

4) Варто підтримати положення новизни пункту 4, відповідно до якого автором здійснено розмежування поняття «автомобільна дорога» та «дорога». Дорогою, на думку дисертанта є спеціально облаштована або пристосована смуга земельної ділянки з відповідним покриттям (гравій, асфальт, бетон тощо) чи без нього (грунтова дорога), придатна для руху транспортних засобів. Разом з тим, автомобільна дорога, як об'єкт цивільних прав, являє собою окремий вид індивідуально-визначеної, неподільної, нерухомої, неспоживної, складної і необоротоздатної речі. Вочевидь, термін «автомобільна дорога» охоплює спеціально виділені та придатні для дорожнього руху смуги земельних ділянок різноманітного цільового призначення, наприклад, гірські дороги, дороги промислових, будівельних, лісових організацій, сільськогосподарських чи фермерських господарств, локальні під'їзні шляхи до приватних домоволодінь тощо, а відтак має суттєві відмінності від поняття «дорога».

Додатково, слід звернути увагу на вдалу тезу дисертанта про те, що дороги, побудовані за особисті кошти власника чи орендаря відповідної земельної ділянки, що не була відведена для здійснення дорожнього будівництва у відповідності з вимогами Закону України «Про автомобільні дороги» та інших нормативних документів, є частиною Єдиної мережі автомобільних доріг України, однак має відмінний від автомобільної дороги правовий режим.

4. Наукова і практична цінність одержаних результатів є такою, що полягає в можливості застосування ідей та висновків дисертаційної роботи, у правотворчій діяльності для удосконалення положень чинного цивільного законодавства України; у правозастосовній діяльності, шляхом їх застосування судами при розгляді відповідних категорій справ, адвокатами, нотаріусами та іншими суб'єктами під час здійснення професійної діяльності і суб'єктами правореалізації; у навчальному процесі під час викладання цивільно-правових дисциплін та при підготовці навчально-методичної літератури.

5. Повнота викладення наукових положень та висновків в опублікованих працях.

За результатами дослідження автором опубліковано 6 наукових праць з яких 3 наукові статті у наукових фахових виданнях України, та тези 3 доповідей на науково-практичних конференціях. Таким чином, результати дослідження пройшли належну апробацію згідно з вимогами чинних нормативно-правових актів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що це перша в Україні наукова робота, в якій комплексно досліджено теоретичні та практичні аспекти договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги за цивільним законодавством України, визначено його правову природу, проаналізовано порядок його укладення та припинення, визначено особливості статусу його сторін, істотні та інші умови, підстави і специфіку припинення та правові наслідки порушення сторонами умов договору.

6. Дискусійні положення та зауваження.

1. Відповідно до пункту 8 наукової новизни та пункту 7 загальних висновків роботи, інженер-консультант відповідно чинному законодавству України є самостійним учасником цивільно-правових відносин у сфері будівництва автомобільних доріг та визначається з одного боку як суб'єкт господарювання, що має у своєму складі акредитованих фахівців, а з іншого, інженером-консультантом є фахівець у сфері будівництва. У сучасному вітчизняному законодавстві закріплено лише право замовника залучати інженер-консультанта до будівельних робіт по спорудженню автомобільної дороги. У контексті зазначеного, враховуючи міжнародний досвід у сфері будівництва автомобільних доріг, вбачається, що залучення інженера-консультанта повинно мати обов'язковий характер у випадках, передбачених законом, зокрема, коли мова йде про будівельні роботи у сфері спорудження автомобільних доріг державного значення. З метою впровадження типових контрактів FIDIC та забезпечення постійного належного контролю якості дорожніх робіт за допомогою інженера-консультанта пропонується встановлення обов'язку для замовників будівництва, реконструкції та ремонту автомобільних доріг залучати на конкурсних засадах незалежного інженера-консультанта у сфері дорожнього

будівництва на етапах закупівель, виконання робіт та гарантійного обслуговування.

Позиція є цікавою і в контексті цього виникає питання, чи не буде закріплення на законодавчому рівні обов'язковості участі такого суб'єкта як інженер-консультант монополізацією його участі у відносинах будівельного підряду з одного боку, і суттєвим обмеженням свободи договору підряду, з іншого?

2. Цікавить додаткова аргументація дисертанта щодо пункту 6 висновків до розділу 2 роботи та положень щодо цього висновку, які містяться на сторінці 124 роботи. Ціна в досліджуваному договорі є грошовим еквівалентом вартості виконаних будівельних робіт, а також пов'язаних з будівництвом робіт; іншою специфічною властивістю ціни даного договору є її нерозривний зв'язок з предметом цього договору. Зв'язок ціни з предметом договору підряду на будівництво (реконструкцію, ремонт) автомобільної дороги визначається наявністю кошторису, яким встановлюється вартість всього комплексу будівельних робіт відповідного об'єкта будівництва. Кошторис пов'язаний не лише з умовою про ціну, а й з умовою про предмет договору. Автором зроблено висновок про різне правове значення та сфери термінологічного застосування таких двох правових категорій як ціна та кошторис. Так, кошторис у договорі дорожньо-будівельного підряду необхідно розглядати як форму визначення та документальної фіксації ціни договору, тобто документ, який містить відомості про ціну договору. Поряд з цим, ціна договору може бути зафіксована в досліджуваному договорі без складання кошторису. Визначено, що кошторис та ціна не є тотожними поняттями. В той же час кошторис у досліджуваних договірних правовідносинах за своєю правовою природою є формою визначення ціни договору.

На нашу думку, необхідно більш детально зробити співставлення кошторису та ціни, провівши їх порівняльний аналіз.

3. На сторінці 197 роботи є положення, щодо того, що судовий захист суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів сторін договору підряду на

будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги здійснюється шляхом застосування цілого ряду позовів, таких як позов про усунення недоліків робіт, позов про зменшення вартості робіт, позов про відмову від договору та відшкодування збитків, позов про відшкодування збитків. При цьому автор розкриває їх сутність і надає аргументацію їх застосування. Цікавить відповідь на питання: чи є цей перелік вичерпним з точки зору як наукового підходу, так і практичної ефективності таких способів захисту?

4. На сторінці 196 роботи міститься теза автора, відповідно до якої іншим способом захисту, який також можна віднести до цієї категорії є контроль та звітність за виконанням договірних умов, який є ключовим елементом захисту інтересів. Це включає в себе стеження за строками та термінами, контроль якості виконання робіт і дотриманням будь-яких інших вимог, вказаних у договорі. Стеження за ходом робіт і регулярна звітність між сторонами допомагають вчасно виявляти будь-які проблеми або зміни, які можуть виникнути під час будівництва. Для захисту своїх прав та інтересів договору підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги, у межах як оперативних, так і превентивних захисних мір, сторони мають право або вимагати усунення недоліків робіт, або зменшити вартість робіт, або відмовитися від договору та вимагати відшкодування збитків.

Цікавить аргументація автора, який саме критерій ним було використано для визначення контролю та звітності за виконанням договірних умов саме способом захисту?

Між тим, незважаючи на вищевикладені зауваження, слід зазначити, що вони мають уточнюючий або дискусійний характер і не впливають на загальний позитивний висновок про доктринальну цінність та наукову новизну результатів дисертації.

7. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Рецензована дисертаційна робота Турченка Ігоря Вікторовича має наукову новизну і практичну значущість. Зміст повністю відображає основні положення дисертації. Дисертація написана зрозуміло, лаконічно, науково. Дисертаційна

робота Турченка Ігоря Вікторовича «Договір підряду на будівництво (капітальний ремонт, реконструкцію) автомобільної дороги за цивільним законодавством України» за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях здобувача, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2022 року №40, а її автор заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, асистент
кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Віктор ПОПОВ

